

Śladami pisarzy polskich na dzisiejszej Ukrainie.

Miejsca pobytu, twórczości, upamiętnienia

87

Artykuł jest wynikiem ponad dwudziestoletnich badań autora – muzealnika, pisarza i poety – dotyczących dziejów literatury polskiej na dawnych Kresach Południowych Rzeczypospolitej, a dziś Ukrainy. Badania te zaowocowały szeregiem publikacji, m.in. wydaniem obszernej monografii o charakterze albumowym „Śladami słów skrzydlatych. Dzieje literatury polskiej na dawnych Kresach Południowych Rzeczypospolitej” (3 wydania, z których każde kolejne zawiera poszerzenie materiału merytorycznego i ikonograficznego). Jest to pierwsze tego typu ujęcie w dziejach polskiej kultury. W poszukiwaniach łączy on rozważania historyka literatury z pasją dokumentalisty, odkrywaniem nieznanych faktów dotyczących miejsc upamiętnień pisarzy i poetów polskich w postaci pomników i tablic na wspomnianym obszarze. Rejestruje ich obecny wygląd, stan zachowania, ustala – w miarę możliwości – autorstwo i datę powstania. Dotyczy to upamiętnień (pomniki, obeliski, grobowce, pamiątkowe tablice) tworzonych do 1939 roku, jak i w czasach najnowszych.

Niniejszy artykuł prezentuje mało znane, czy wręcz zupełnie zapomniane miejsca, które związane są z biografią polskich pisarzy i poetów bądź z ich twórczością na terenie obecnej Ukrainy. Zawiera analizę stanu zachowania grobów pisarzy, ich rodzin, często z racji historycznych opuszczonych i zaniedbanych. Przytacza fragmenty dzieł pisarzy i poetów dotyczące opisu ich rodzinnych stron. Tekst uzupełniają zdjęcia ze zgromadzonej dokumentacji fotograficznej.

Zagadnienie przedstawiono w porządku chronologicznym – od Mikołaja Reja, który urodził się w 1505 roku w Żurawnie nad Dniestrem, aż do Zbigniewa Herberta, który urodził się we Lwowie w 1924 roku. Ubogaceniem są też, między innymi, mało znane i nieznanne zdjęcia i dokumenty z archiwum Muzeum im. A. i J. Iwaszkiewiczów w Stawiskach związane z biografią autora „Brzeziny”, który urodził się w 1894 w Kalniku na Ukrainie. Także jego rodziny, bliskich znajomych i przyjaciół. Artykuł przywołuje opis podróży autora na Ukrainie w 1968 roku,

cytuje listy w tej sprawie do Dmytro Pawłyuczki, wybitnego ukraińskiego poety i tłumacza poezji Iwazzkiewicza, jak i innych poetów polskich. Wskazuje na rolę Iwazzkiewicza w powstaniu Muzeum Słowackiego w Krzemieńcu, którego załączek powstał w 1986 roku w przedwojennym Muzeum Krajoznawczym na skutek zabiegów dyplomatycznych pisarza i jego wspomnianej wizyty na Ukrainie, także w mieście Słowackiego. Wiąże ten fakt z późniejszymi pracami, prowadzonymi już po upadku Związku Radzieckiego, nad utworzeniem Muzeum Słowackiego w dawnym dworcu Salomei i Euzebiusza – rodziców wieszczka. Opisuje przebieg powstania tego muzeum, zabiegi dyplomatyczne strony polskiej z tym związane, prace nad renowacją obiektu i utworzeniem ekspozycji. Remont dworcu był prowadzony na koszt rządu polskiego, pracami kierował wybitny znawca architektury drewnianej prof. dr hab. Ryszard Brykowski, a wszystkie ekspozycje powstały w Warszawie według scenariusza kustosz Jolanty Pol z Muzeum Literatury im. A. Mickiewicza. Uroczyste otwarcie muzeum miało miejsce w 2002 roku.

Przybliżono przebieg kilkunastu edycji międzynarodowej imprezy pod nazwą „Dialog Dwoch Kultur”, na którą składają się spotkania polskich i ukraińskich pisarzy, muzealników i literaturoznawców. Jest ona prowadzona właśnie w tym muzeum. Towarzyszy jej zawsze plener malarski i fotograficzny dla polskich i ukraińskich artystów. Przedstawiono też wybiórczo dokumentację dotyczącą tej imprezy, której głównym tematem jest twórczość Juliusza Słowackiego i wzajemne asocjacje literatur i kultur obu narodów. Artykuł prezentuje też projekt odsłoniętej we wrześniu br. w kościele parafialnym w Krzemieńcu najnowszej tablicy poświęconej Karolowi Wojtyłe – Janowi Pawłowi II, który szczególnie umiłował sobie twórczość Juliusza Słowackiego. Pokrótce opisuje związki twórczości Karola Wojtyły i Juliusza Słowackiego (jak wiadomo, Słowacki w wierszu zaczynającym się od incipitu „Pośród niesnasków Pan Bóg uderza w ogromny dzwon”... – przepowiedział nadejście papieża Słowian). Przedstawia też przebieg uroczystości odsłonięcia tablicy, cytuje fragmenty homilii ks. arcybiskupa Mieczysława Mokrzyckiego, metropolity lwowskiego.